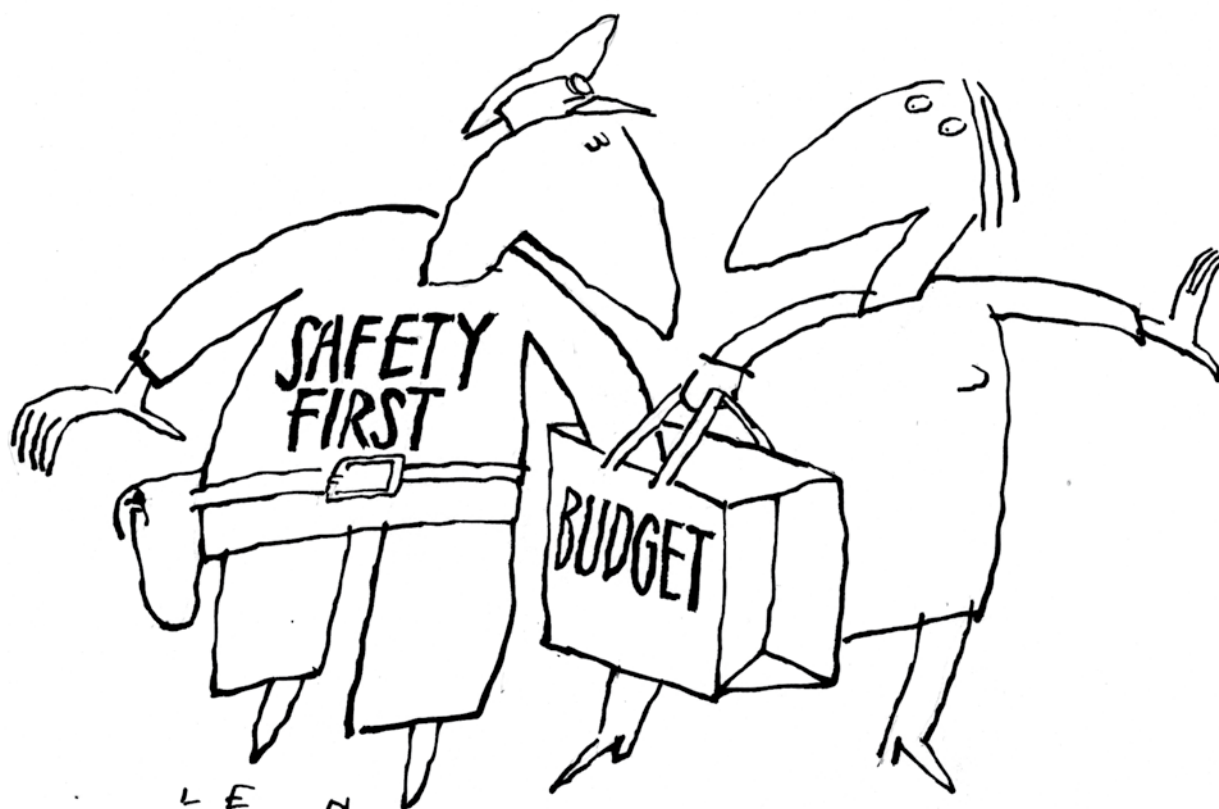

Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging Kerk en Vrede

met onder meer in dit nummer:

- Open brief aan toekomstige formateur
- EU plant miljarden extra voor wapenindustrie
- Eerste stap naar breed gedragen contact met Irak

In dit nummer

- 3 Harry Pals**
De weg van rechtvaardige vrede
- 4 Bram Grandia en Greetje Witte Rang**
Open brief aan de toekomstige formateur
- 6 Yosé Höhne-Sparborth**
Ieder mens is Gods spiegelbeeld
- 7 Marion Kuipéri**
Permanent vredeslabyrint in Den Haag
- 8 Mark Akkerman**
EU plant miljarden extra voor wapenindustrie
- 10 Henk Blom**
EU misbruikt Erasmus' naam
- 11 Yosé Höhne-Sparborth**
Twintig jaar opschorting dienstplicht
- 12 Yosé Höhne-Sparborth**
Stabiele onrust in Kirkuk en Sulaymaniyah
- 14 Arie de Bruijn**
Eerste stap naar breed gedragen contact met Irak
- 16 Henk Blom**
Franciscans International; werk aan vrede op internationaal niveau
- 18 Annelies en Harky Klinefelter**
Reddingsvestenkerkhof stille getuigen van vluchtelingendrama
- 20 Paul de Waal**
Met het woord onder de wapenen
- 21 Greetje Witte-Rang**
Van Havik tot vredesduif
- 22 Wendela de Vries**
Meer wapens leiden niet tot meer veiligheid
- 23 Jan Anne Bos**
Een volgende generatie voor Vredesspiraal
- 24 Leen van den Herik**
Vrouwensynode 2017
- 26 Arie de Bruijn**
Pace mio Dio (Vrede mijn God)
- 27 Mark Akkerman**
ITEC Wapenbeurs in Rotterdam

15

18

27

Colofon

'Vredesspiraal' is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. In de periode 1999-2003 had Kerk en Vrede geen eigen blad, maar gaf samen met de Basisbeweging, WRGV en het Landelijk Oecumenisch Platform het kwartaalblad 'Vier in Eén' uit. Dit blad had een eigen redactie. De redactionele inbreng vanuit Kerk en Vrede was niet erg groot, en 'vredesonderwerpen' kwamen niet altijd uitgebreid aan de orde. Toen 'Vier in Eén' ophield, hadden wij van Kerk en Vrede behoefte aan een eigen blad, waarin onze thematiek goed naar voren kon komen. Vandaar in ieder geval de term 'vrede' in de titel. Het was ook de tijd dat we vanuit Kerk en Vrede volop en leidend actief waren in het Platform Tegen de Nieuwe Oorlog, en ons als vereniging nadrukkelijker wilden profileren als kartrekker van de nieuwe vredesbeweging, waar

helaas ruim tien jaar later nog zo weinig van over is.

De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader, van een 'war on terror' met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Arie de Bruijn, Rob van Essen, Margreet Hogeterp (hoofdredacteur), Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar.

Losse nummers € 3,- excl.porto

Illustraties: tenzij anders vermeld: ©Kerk en Vrede

IBAN: NL74 INGB 0000 4353 82

Adres

Kerk en Vrede Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666
info@kerkenvrede.nl of
a.debruijn@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Druk Narratio, Gorinchem

De weg van rechtvaardige vrede

Harry Pals

Zowel binnen als buiten de Theologische Werkgroep zijn leden van Kerk en Vrede op verschillende manieren bezig om het geloofsdenken over vrede en geweldloosheid te ontwikkelen en onder de aandacht te brengen. Daarbij voelen zij zich in deze tijd gemotiveerd en gestimuleerd door de inzet van paus Franciscus.

Op 1 januari van dit jaar (de vijftigste Wereldvrede(s)dag) kwam paus Franciscus met een krachtig pleidooi voor actieve geweldloosheid, als de weg voor de kerk om aan vrede bij te dragen. In mei organiseert de werkgroep een beraad van theologen over de vraag welke aanknopingspunten er vandaag zijn te vinden om het in de kerken te hebben over een theologie van vrede. Het is pijnlijk dat kerken alleen in algemene, a-politieke termen over vrede spreken, terwijl

Nederland volop betrokken is bij oorlogen.

Werk voor de kerk

In 2012 publiceerde de Raad van Kerken de nota 'Rechtvaardige vrede, werk voor de kerk'. Daarin wordt gezegd: 'Op de weg van rechtvaardige vrede wordt de rechtvaardiging van gewapende conflicten en oorlogen steeds minder geloofwaardig en steeds minder aanvaardbaar.' Onlangs sprak de Raad hier opnieuw over. De raadsleden toonden

zich voorstander van een nieuw profetisch getuigenis over vrede dat de komende maanden vorm moet krijgen.

Geweldloosheid moet daarin een belangrijke plaats innemen. Hiervoor wordt geput uit de boodschappen van de paus, maar ook uit boodschappen van de Wereldraad van Kerken. De Raad kiest in het spoor van de Wereldraad voor Rechtvaardige Vrede (in de gemeenschap, op de markt, met de aarde, tussen de volken), dus voor vrede als een breed en inclusief begrip. Daarmee neemt ze impliciet afstand van de theorie van de rechtvaardige oorlog, waar de kerken zich de eeuwen door aan uitgeleverd hebben.

Special Vredesspiraal

Het volgende nummer van dit blad wordt weer een special die door de Theologische Werkgroep wordt verzorgd. Het nummer zal gaan over geweldloos weerbaar zijn. Als we ervoor kiezen om niet onze toevlucht tot geweld te nemen, waarom doen we dat dan, hoe doen we dat (vormen van training in geweldloosheid), wat kun je er wel en niet mee. Er worden ook voorbeelden van organisaties en acties verzameld. Voor ons als kerkelijke organisatie is het logisch om dan ook aandacht te besteden aan Bijbel en geweld(loosheid). Het zal dus gaan over strijdbaarheid zonder geweld, met gerichte modellen van verzet tegen onrecht. Wie mee wil denken over verspreiding van het nummer wordt uitgenodigd zich te melden bij het bureau van Kerk en Vrede.

Open brief aan toekomstige formateur

Kerk en Vrede gelooft dat het toenemende geloof in bewapening en geweld eerder leidt tot meer dan tot minder gevaar voor de veiligheid van de wereldsamenleving. Daarom schreven Bram Grandia en Greetje Witte-Rang onderstaande open brief aan de toekomstige formateur, die namens het bestuur van Kerk en Vrede aan fractievoorzitters en lijsttrekkers is aangeboden. Hiermee hopen we de kracht van geweldloosheid in Den Haag onder de aandacht te brengen.

Geachte formateur

Binnenkort gaat u met partijen om tafel zitten in een tijd dat er wereldwijd veel wapengekletter plaats vindt. Daarom willen wij, als leden van de 93 jaar oude pacifistische organisatie Kerk en Vrede, u een aantal aanbevelingen en vragen meegeven ten aanzien van de Nederlandse defensiebegroting en de besprekingen over een Europees leger.

1. Wij pleiten voor een grondige analyse van geweld.

Aan alle inspanningen voor defensie ligt het geloof ten grondslag dat defensie voor veiligheid zorgt. Maar is dat wel zo? Waar is dat geloof op gebaseerd? Kerk en Vrede meent dat dit een hardnekkig bijgeloof is en een ontkenning van de feiten en ervaringen. Wij wijzen dan ook de hier en daar voorgestelde reactivering van militaire dienstplicht af. Dit geldt ook voor het openstellen van militaire

dienstplicht voor vrouwen vanwege het 'gelijkheidsbeginsel'. In plaats daarvan pleiten wij voor een grondige analyse van wat geweld is, hoe het ontstaat en welke rol defensie daarbij speelt.

2. Wij pleiten voor een grondige analyse van de vredesmissies in landen als Irak en Afghanistan.

Er zijn inmiddels vele boeken en artikelen geschreven over de effecten van de missies in onder andere Irak en Afghanistan. Daaruit blijkt dat er veel vraagtekens geplaatst kunnen worden bij de effectiviteit van deze gevechts- en opbouwmissies. Tot op heden heeft dit echter niet geleid tot een herbezinning.

3. Wij dringen aan op een constructief overleg met Rusland als antwoord op de oplopende spanningen tussen Europa en Rusland.

Rusland wordt als schuldige aangewezen bij de

oplopende spanningen met Europa. Maar welke rol speelt West Europa hier zelf bij? Is het voortbestaan en de uitbreiding van de NAVO alleen al geen daad van agressie richting Rusland? In ieder geval kan Rusland het zo ervaren. Het is niet de eerste keer dat vanuit het Westen de aanval geopend werd. Zou het geholpen hebben als in 1991 niet alleen het Warschaupact was opgeheven, maar ook de NAVO? Wij vrezen dat het hameren op een Europese defensiemacht zal leiden tot een nieuwe en wellicht nog heftiger Koude Oorlog. Volgens ons draagt een constructief overleg (niet alleen diplomatiek) met Rusland meer bij aan ontspanning in Europa.

4. Wij menen dat het tijd wordt om de stijgende defensiebudgetten van grootmachten te vervangen door een strategie van wederzijds verzekerde veiligheid.

Er is op dit moment bij alle grootmachten sprake van een enorme stijging van de defensiebudgetten. Deze ontwikkeling is gebaseerd op de zogenaamde Mutual Assured Destruction-strategie (MAD-strategie): het dreigen met massavernietigingswapens en de bereidheid deze ook daadwerkelijk te gebruiken om te voorkomen dat de ander als eerste dezelfde wapens gebruikt.

Wij geloven dat dit leidt tot escalatie, tot groot-schalige militaire oefeningen met altijd het risico dat ergens een lokaal conflict uitbreekt met wereldwijde gevolgen. Wij roepen daarom op tot een grondige bezinning op de vraag wat veiligheid werkelijk inhoudt en om op basis hiervan een strategie van wederzijds verzekerde veiligheid te ontwikkelen.

5. Wij pleiten voor een grotere nadruk op diplomatie.

Een groot gevaar is dat de diplomatieke diensten gemilitariseerd worden: het dreigen met- en gebruiken van geweld komt steeds vaker in de plaats van onderhandelingen en gesprek. Hoewel deze ontwikkeling momenteel meer voor de hand lijkt te liggen dan het plaatsnemen aan de onderhandelingstafel, kan juist dáár geweld voorkomen worden, door stappen in elkaars richting te zetten.

6. Wij pleiten voor meer openheid over de wapenindustrie.

Er is een sterke lobby van de Europese wapenindustrie waarin oud-politici en oud-militairen heel actief zijn. Deze lobbygroep heeft grote invloed op de Europese Commissie. Kerk en Vrede pleit voor het doorzichtig maken van deze kant van de wapenwedloop.

Het is de hoogste tijd dat rapporten van SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) en de organisatie 'Stop de wapenhandel' gelezen en serieus genomen worden.

Hoe kun je bouwen aan vertrouwen in een samenleving als de angst voor de vreemde ander dichtbij, de vreemde mogendheid veraf en de vreemde vluchtelingen die naar ons toe komen, vanuit de politiek en vanuit de wapenindustrie gevoed wordt? Het is dringend nodig de resultaten van onderzoek naar de wapenexporten naar het Midden Oosten van de afgelopen jaren ter harte te nemen. Europa is een grote leverancier van wapens die in de conflicten in het Midden Oosten gebruikt worden. Het radicaal extremistische Saoedi Arabië geeft er keer op keer blijk van de mensenrechten te minachten. Hoe is te verantwoorden dat dit land een bondgenoot van het Westen is en een van de grootste afnemers van de Europese wapenindustrie?

Een andere mogelijkheid: De kracht van geweldloosheid

Kerk en Vrede gelooft niet in het concept van een permanente oorlog. Wij zijn ongerust over de ontwikkeling waarbij het gebruik van geweld steeds meer centraal komt te staan in het denken over zowel veiligheid als internationale samenwerking. Wij denken dat dit niet leidt tot een grotere veiligheid, maar daarentegen tot een klimaat van angst waarin de wapenindustrie gedijt. Dat concept zorgt voor steeds meer doden, steeds meer vluchtelingen, steeds meer angst.

Wij denken dat het een kwestie van beschaving is om te werken aan een nieuw concept van permanente vrede.

Het bouwen aan vrede door middel van geweldloze actie is in veel conflictsituaties effectief gebleken. De wereld heeft behoefte aan bemiddelaars zoals een Dag Hammarskjöld. Paus Franciscus schreef in december 2016 een brief over 'Geweldloosheid als een stijl voor vredespolitiek'. Anders gezegd: Als je de vrede wilt, bereid je dan ook voor op de vrede met de middelen die daarbij horen.

Wij besluiten graag met een citaat van ons aller Erasmus: *Gij wilt oorlog voeren? Onderzoek dan eerst wat vrede en wat oorlog is; wat de eerste voor goeds en de laatste voor kwaads meebrengt; en bereken dan eens of het werkelijk loont de vrede met de oorlog te verwisselen. (uit de Klacht van de vrede).*

**Vrede en alle goeds,
Henk Baars, voorzitter Kerk en Vrede en
Jan Anne Bos, secretaris.**

Ieder mens is Gods spiegelbeeld

Yosé Höhne-Sparborth

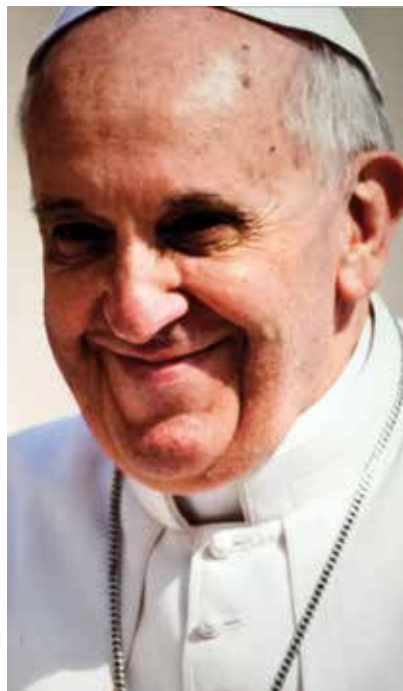
Ter gelegenheid van de 50ste Wereldvrede­sdag voor de rk kerk, op 1 januari, schreef Paus Franciscus een brief over geweldloosheid: 'Eindelijk is ons duidelijk dat vrede de enige ware weg van menselijke vooruitgang is.'

Franciscus noemt de vele mensen die slachtoffer zijn van geweld. Zij allen behoren tot het mens­ras, als één familie: 'Elke man, elke vrouw en elk kind wens ik vrede en ik bid dat wij mensen elkaar als heilige gave zullen erkennen, bekleed met een oneindige waardigheid daar wij allen een spiegelbeeld van God zijn en op Hem lijken.'

Vrede staat voor Franciscus gelijk aan geweldloosheid: 'Ik bid God ons allen te helpen om onze diepste gevoelens en persoonlijke waarden te enten op geweldloosheid (...) Als slachtoffers van geweld hun wraakgevoelens weerstaan, kunnen zij de meest geloof­waardige voorbeelden worden van geweldloze vredesopbouw. Ik bid dat van lokaal tot wereldniveau geweldloosheid het merkteken moge worden voor onze besluit­vorming, onze relaties, ons handelen en onze politiek in al haar vormen.'

Ongehoord leed

Franciscus memoreert het actuele: 'Het is niet helder of onze wereld nu meer of minder geweld kent dan in de 20ste eeuw, en ook is moeilijk in te schatten of de moderne communicatiemid­delen ons meer doen weten over geweld of ons er meer aan doen gewennen.' Maar hijzelf is helder: 'Op geweld reageren met geweld leidt hoogstens tot gedwongen

migratie en ongehoord leed. Want grote hoeveelheden levens­bronnen worden voor militaire doeleinden gebruikt en onttrokken aan de mogelijkheid nood te lenigen van vele groepen mensen. In het ergste geval leidt het tot de dood van veel, zo niet alle mensen.'

Meer liefde, meer goedheid

Verder schrijft de paus: 'Ook Jezus leefde in tijden van geweld (...) Onvermoeibaar verkondigde Hij de onvoorwaardelijke liefde Gods, die aanneemt en vergeeft en Hij leerde zijn leerlingen om de vijand te beminnen en de andere wang toe te keren. Wie de blijde boodschap van

Jezus aanneemt, onderkent het geweld in zichzelf en laat zich helen door Gods Barmhartigheid. Zo wordt hij zelf een werktuig van verzoening. (...) Werkelijk leerling van Jezus zijn betekent te leven naar zijn concept van geweldloosheid.'

Volgens de paus een realistisch concept omdat er in de wereld te veel geweld en te veel onrecht is; een situatie die enkel te overwin­nen is met meer liefde en meer goedheid.

'Dat méér komt van God. Het behoort tot het wezen van veel religieuze tradities om geweld­loosheid aan te wijzen als de levensweg. Met klem zeg ik: geen enkele godsdienst is terroristisch. Geweld is een ontheiliging van Gods Naam. We zullen nooit moe worden om te getuigen dat Gods Naam nooit geweld kan heiligen. Alleen de vrede is heilig.'

Hoeksteen van geweldloosheid

En dan wordt het gezin de hoek­steen van geweldloosheid. 'Uit de schoot van de familie springt de vreugde om de liefde over op de wereld. (...) De afschrik­king met atoomwapens en de gegarandeerde wederzijdse vernietiging kunnen geen funda­ment zijn voor vredesethiek. Even dringend vraag ik om gezins­geweld en misbruik van vrouwen en kinderen te stoppen.'

Franciscus ziet het program van Gods onvoorwaardelijke liefde als een uitdaging aan religieuze en politieke leiders wereldwijd.

Permanent vredeslabyrint in Den Haag

Foto: Marion Kuipéri.

Marion Kuipéri

Het labyrint heeft mij ooit gevonden en ik heb het niet meer losgelaten.

Het is een prachtig symbool dat op vele manieren gebruikt en gelopen kan worden: om een fase in je leven af te sluiten, als metafoor voor je levenspad, voor een vraag of een thema.

Nadat ik drie achtereenvolgende jaren op het strand in Den Haag op 21 september (internationale dag van de vrede) een groot labyrint had gemaakt waar vele mensen op afkwamen om het te lopen voor de vrede, heb ik me aangesloten bij Stichting Peace in the Park. Rond 21 september organiseert deze stichting ieder jaar het Peace in the Park festival in de Paleistuinen met mooie vredesactiviteiten, meditaties en muziek. Vanaf 2014 is mijn bijdrage een labyrintloop voor

de vrede. Het labyrint werd gelopen op een groot doek op het grasveld. Er was altijd veel belangstelling.

Meerwaarde voor de stad

Na de tweede keer spraken we tegen elkaar uit hoe mooi het zou zijn als op deze plek een permanent labyrint zou komen, dat altijd gelopen kan worden door bezoekers.

Vol vuur ben ik met de gemeente in gesprek gegaan, omdat ik de meerwaarde voor de stad zag en anderen daarvoor wilde enthousiasmeren.

Dit vroeg om een lange adem en ontmoetingen met de juiste mensen die me verder konden helpen.

Permanent labyrint

Uiteindelijk is in november de aanvraag ingediend door stichting Peace in the Park, ondersteund door de stichtingen

Stek, en Kerk en Vrede. We kregen in december de toezegging dat het labyrint gerealiseerd gaat worden: er komt een klassiek (zeven paden) labyrint in de Paleistuinen. De datum is nog niet bekend, we houden u op de hoogte.

Parallel hieraan ontstond door enthousiasme van één van de medewerkers van de gemeente een plan om ook een labyrint in wijkpark Kortenbos te realiseren, naar het Chartresmodel. Ook dit labyrint gaat gerealiseerd worden, waar we heel blij mee zijn.

Marion Kuipéri is werkzaam als ritueelbegeleider en is jarenlang als redactielid verbonden geweest aan 'Wending', het tijdschrift van de Elisabeth Kübler-Ross stichting. Kijk voor meer informatie op www.ruimtevoorrituelen.nl.

EU plant miljarden extra voor wapenindustrie

Mark Akkerman

Eind november vorig jaar presenteerde de Europese Commissie een 'Europees Defensie Actie Plan', waarin zij voorstelt ruim vijf miljard euro per jaar in ontwikkeling en aankoop van wapens te gaan steken. Doel: het stimuleren van Europese militaire samenwerking door uitbreiding van defensiecapaciteiten en het steunen van de Europese wapenindustrie. De plannen zijn tot stand gekomen na forse lobby van deze laatste partij. Dit jaar moet een en ander verder uitgewerkt worden.

Het plan is een enorme uitbreiding van een goedgekeurd voorstel voor Europese financiering voor militair onderzoek. Wat houdt dit voorstel in? Na een aantal proefprojecten, waar de komende jaren negentig miljoen euro voor wordt uitgetrokken, moet een volledig programma van start gaan in de volgende cyclus van het algemene Europese onderzoeksfinancieringsprogramma. In de periode 2021-2027 staat hiervoor een budget van drieëneenhalf miljard euro in de planning. Inmiddels zijn door het Europese Defensie Agentschap (EDA) afgelopen najaar de eerste drie pilot-projecten toegekend voor een bedrag van totaal 1,4 miljoen euro. Het gaat onder meer om onderzoek naar nieuwe technologieën die door militairen in stedelijke gebouwen gebruikt kunnen worden.

En om de ontwikkeling van een detectie- en ontwikings-systeem voor drones zodat militairen deze makkelijker in civiel luchtruim kunnen inzetten. Het consortium dat dit laatste project uitvoert, wordt geleid door het Nederlandse Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR).

Nieuwe investeringen lidstaten EU

Naast deze onderzoeksfinanciering komt de Europese Commissie nu met een veel omvangrijker plan voor een militarisering van de EU. Heel verrassend is dat niet; het past binnen een roep om meer geld voor defensie die al jarenlang klinkt en mede door de militaire industrie wordt ingegeven. De oplopende spanningen met Rusland en de wens van de Verenigde Staten voor meer Europese militaire zelfstandig-

heid, ook binnen NAVO-verband, moeten de weg vrijmaken voor dit plan. Overigens steekt Rusland aanzienlijk minder geld in de krijgsmacht dan de EU-landen gezamenlijk doen. De uitvoering van het plan moet mogelijk gemaakt worden door lidstaten in de gelegenheid te stellen om in verschillende samenstellingen gezamenlijk projecten voor onderzoek, ontwikkeling of wapenaankoop te starten. De EU treedt hierbij faciliterend en mogelijk ook medefinancierend op. Geld voor de uitvoering van de plannen moet komen van onder meer de Europese Investerings Bank (EIB) en uit Europese Structurele en Investeringsfondsen (ESIF). Daarnaast worden ook forse nieuwe investeringen van EU-lidstaten verwacht. Om dit te stimuleren wordt onder meer voorgesteld de extra uitgaven voor dit plan door lidstaten niet mee te laten tellen bij het toepassen van EU-regels voor maximale begrotingstekorten.

Betrokkenheid wapenindustrie

Het Europees Defensie Actie Plan is door de Europese Commissie ontwikkeld na advies van onder meer een Group of Personalities (GoP), waarvan negen van de zestien leden afkomstig zijn uit de wapenindustrie. Toezicht op het plan moet plaatsvinden vanuit een Board bestaande uit de Europese Commissie, lidstaten, de Hoge Vertegenwoordiger, het Europese Defensie Agentschap en wederom de wapenindustrie.

Terwijl steun aan de wapenindustrie als een van de doelen wordt genoemd, zwijgt het plan in alle talen over bestaande beperkingen op wapenexport

Stop de Wapenhandel.

Ook op andere manieren wordt de industrie nauw betrokken bij de verdere uitwerking en uitvoering van het plan.

Versoepeling wapenexportregels

Behalve het vrijmaken van middelen behelst het plan ook een verdere versoepeling van de Europese interne wapenexportregels, waardoor controle van wapenexporten en het voorkomen van export naar mensenrechtenschenders en oorlogsgebieden verder wordt bemoeilijkt. Waar wel het stimuleren van de internationale concurrentiepositie van de Europese wapenindustrie als één van de doelen wordt genoemd, zwijgt het plan in alle talen over (bestaande) beperkingen op wapenexport.

Lobby voor meer geld

Dit plan gaat vooral over meer geld voor de wapenindustrie. Met

een gezamenlijk defensiebudget van 217,5 miljard euro voor EU lidstaten in 2015 is de EU de tweede in grootte in wereldwijde militaire uitgaven. Er is bepaald geen gebrek aan wapens of militairen.

Desondanks schreeuwen rechtse politici, hoge militairen en lobbyorganisaties van de militaire industrie al jaren moord en brand over vermeende tekorten op militair gebied, ook in Nederland. Minister Hennis (VVD) van Defensie stelde vorig jaar dat er 2,3 miljard extra naar Defensie zou moeten, een verhoging van maar liefst dertig procent ten opzichte van het huidige budget van ongeveer acht miljard euro. De NIDV, de koepelorganisatie van de Nederlandse wapenindustrie, pleit daarnaast vooral voor extra investeringen in wapenonderzoek en ontwikkeling, en ook voor extra geld voor de politie om meer middelen aan te kunnen schaffen.

Stop Wapenhandel protesteert

Terwijl de definitieve besluiten nog genomen moeten worden, staan wapenbedrijven al likkebaardend klaar rond de te verwachten nieuwe geldpotten. Half januari organiseerden de Nederlandse Inlichtingendienst, het Ministerie van Defensie en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland een informatiebijeenkomst voor bedrijven over het meedingen naar Europese financiering.

Stop Wapenhandel hield met ongeveer veertig mensen een protest met spandoeken voor de deur van de bijeenkomst. Er werden flyers in de vorm van 'bloedgeld' uitgedeeld aan deelnemers en voorbijgangers met de tekst 'Meer wapens en wapenhandel is alleen in het belang van de wapenindustrie. Het leidt niet tot meer veiligheid en gaat ten koste van sociale uitgaven.'

EU misbruikt Erasmus' naam

Henk Blom

Elders in dit blad (pag.8 en 9) wordt aandacht besteed aan de opbouw van de eigen, zelfstandige defensie-industrie (lees wapen-industrie) door de Europese Unie.

Bestuurslid Rein Heijne van het Huis van Erasmus merkt hierover op: "Het meest treurig stemmende onderdeel van de plannen is echter het voornemen van de EU om de Erasmusplus-subsidies, die in feite bestemd zijn voor

jongeren en educatieprojecten, te gebruiken voor pilotprojecten van de defensie-industrie." Daarmee misbruikt de EU de naam van Erasmus voor wie vrede en geweldloosheid belangrijke idealen waren.

In zijn *Dulce Bellum Inexpertis* schreef Erasmus vijfhonderd jaar geleden: 'En zo hebben wij dan ten laatste alle schaamte afgelegd en alle banden der betamelijkheid verbroken. Al wat er ooit bij de heidenen bestond van hebzucht, eierzucht, weelde, hovaardij en tirannie hebben wij nagevolgd, geëvenaard, overtroffen. Om van geringere te zwijgen: werd er ooit onder heidenen zo voortdurend en zo gruwzaam geoorlogd als onder christenen? Welk een woeste oorlogsbrand, hoeveel geschonden verdragen, hoeveel bloedbaden hebben wij de laatste jaren niet aanschouwd! O verblindende van de menselijke geest, dat zich niemand hierover verbaast, dat niemand daarvan gruw! Er zijn er zelfs die het prij-

zen en toejuichen en een meer dan helse zaak heilig noemen.'

Erasmus' idealen van vrede en geweldloosheid zijn het nog steeds waard om uit te dragen en om aan te werken. Voor hem waren waarden als vrijheid, verbondenheid, redelijkheid en verantwoordelijkheid essentieel voor een menswaardige en beschaafde samenleving. Maar die belangrijke humanistische waarden waarvoor Erasmus zich zo heeft ingespannen en ingezet, lijken nu door de voorgenomen EU plannen te worden verkwaanseld.

In het recent verschenen boek *De boemerang van oorlog en geweld – Een hedendaagse samenspraak over Erasmus' visie op oorlog en vrede* wordt de oorspronkelijke tekst van Erasmus *Dulce Bellum Inexpertis* vergeleken met de actualiteit van de hedendaagse problematiek. Dit boek à € 13 (incl. verzendkosten) is te bestellen via boemerang@huisvanerasmus.nl.

Griekse gewetensbezwaarden in problemen

Griekenland kent ernstige problemen bij de procedures voor het beoordelen van de aanvragen voor de status van gewetensbezwaarde. Deze problemen zijn vastgesteld door de VN Commissie voor Rechten van de Mens, die impliciet verwees naar aanbevelingen van de UPR een orgaan van de Raad voor de Mensenrechten en een recente uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. In Griekenland, dat militaire dienstplicht kent, is de vervangende dienst voor gewetensbezwaarden veel langer dan de militaire dienst en deze wordt om die reden onder meer door Amnesty International als een straf voor gewetensgevangenen beschouwd. Vanwege genoemde problemen in de beoordelingsprocedures heeft de Vereniging van Griekse Gewetensbezwaarden in december een oproep

gedaan om deze procedure te boycotten. En dan in het bijzonder de Conscience Examination Committee, de commissie die gewetensbezwaarden aan strenge ondervraging onderwerpt ('Examencommissie voor het geweten', zoals de tegenstanders het noemen). Drie gewetensbezwaarden hebben op deze oproep gereageerd door wel te verschijnen voor de commissie, maar te weigeren om te worden beoordeeld. Het lot van deze drie gewetensbezwaarden is nog steeds onzeker.

Bron: EuFOR, gezamenlijke Europese afdelingen van IFOR (International Fellowship of Reconciliation), waarvan Kerk en Vrede de Nederlandse tak is. Voor meer informatie: <http://www.ifor.org/news/>.

TWINTIG JAAR OPSCHORTING DIENSTPLICHT

De vlag uit?

Yosé Höhne-Sparborth

In mei 2017 is het twintig jaar geleden dat de dienstplicht in Nederland werd opgeschort. De vlag uit! De vlag uit? Het loont de moeite even stil te staan. De realiteit biedt vele lagen van reflectie. Misschien iets voor de komende tijd bij Kerk en Vrede?

Want neem nou de vraag: Zorgt hoog-technisch wapentuig ervoor dat er minder soldaten nodig zijn? Of: Zijn beroepskrachten handiger dan tijdelijke krachten? Er is duidelijk niet minder

oorlogs-geweld. Heeft de financiële wereld na 1989 zoveel grip gekregen op wereldgebeurtenissen, dat legers deels overbodig werden? Zoiets als Trump in het Witte Huis?

Lastige relictten

De dienstplicht zadelde Nederland op met zoiets lastigs als totaalweigeraars. Nu is er een beroepsleger en de EU gaat militair meer investeren... Die opschorting, werd daar de vrede in de wereld mee gediend? Of werd de staat met één pen-nenstreek die het volk beviel, verlost van lastige relictten om ruimte te maken voor moderne oorlogsvoorbereiding? Is het opschorten van de dienstplicht in werkelijkheid een modernisering van het geweldsmonopolie van de staat?

Beschermingstaak?

Griekenland kent de dienstplicht nog. Want om onze EU-grenzen te beschermen tegen Syriërs en Afrikanen zijn ook veel mensen nodig. Hebben noordelijke landen zich van een relict bevrijd, dat enkel in het zuiden nog nodig is, zij het met een beschermingstaak tegen een heel ander soort vijand? Niet invallende legers, maar immigranten?

Samen, alleen dat kan toekomst geven

Yosé Höhne-Sparborth

Kort voor de jaarwisseling bracht redactielid Yosé Höhne Sparborth een tweede bezoek in korte tijd aan de Irakese stad Kirkuk. In deze stad verblijven veel vluchtelingen, evenals in de nabij gelegen stad Sulaymaniyah, waar een klooster van de Syrische gemeenschap Mar Mousa zich over een deel van vluchtelingen ontfermt. Nu het front bij Mosul vordert en diverse dorpen van ISIS zijn bevrijd, is het zaak mensen mentaal voor te bereiden op een toekomst in vrede. "Het zal veel tijd kosten om ons te herinneren hoe we als moslims en christenen samen leefden."

Oktober 2016 deed ISIS een aanval in Kirkuk, om van Mosul af te leiden. Na 24 uur was alles weer voorbij.

Het bisschopshuis en de kathedraal in Kirkuk wordt 24 uur per dag beschermd.

der te weten wanneer het zover zal zijn. Het wachten maakt nerveus; ze stuiteren heen en weer tussen depressie en dadendrang. Bisschop Mirkis is zich er zeer van bewust dat nu de arbeid van de mentale begeleiding begint om de mensen voor te bereiden op een toekomst in vrede. Zr. Jumna, dominicanes in zijn parochie, vreest dat de leiding die daarvoor nodig is, ontbreekt. De christenen zijn in te veel kerkjes en onder te veel bisschoppen verdeeld. Allen zijn zij hun eigen sjeik.

Manar verwoordt het drie weken later op haar dorpsniveau: "Onze gemeenschap zal anders zijn. Ik geef hier les aan moslimvrouwen, allemaal vluchteling zoals ik. Anderen zijn door moslims geholpen. Maar er zullen ook christenen zijn die moslims duivels vinden. Het zal veel tijd kosten om die te bevrijden van hun angst. Om ons weer samen te herinneren hoe we als moslims en christenen samen leefden."

Samenwerken

In Kirkuk is Ishnaan aangenaam verrast als ik me herinner hoe in de periode 2002 tot 2004 alle lokale religieuze leiders elkaar steeds opzochten, om zich niet tegen elkaar te laten uitspelen. Irak zakte nooit weg in een burgeroorlog, ondanks alle geweld. Haar reactie: "Ik houd zo van dit land, ik ben er trots op. Je hebt gelijk. we hebben altijd samen overleefd. Dat moet nu ook lukken." Zij werkt als christen samen met Ruah, moslima, in een vluchtelingenkamp. De bisschop geeft hen slaapruijnte. Samen, alleen dat kan toekomst geven. Zoals Mirkis het zegt: "Geert Wilders is gek. Je moet niet één miljard mensen tegen je in het harnas jagen."

Sulaymaniyah en Kirkuk zijn stabiel. Zo voelt dat voor degenen die sinds tweeënhal jaar de opvang verzorgen van de enorme hoeveelheid vluchtelingen. In het klooster te Sulaymaniyah zijn zelfs reparatiewerkzaamheden begonnen omdat door het grote aantal bewoners veel stukging. Bisschop Mirkis: "De vluchtelingen, die hebben we nu wel onder controle. Ze zijn allemaal op leefbare wijze ondergebracht en er is ritme en structuur aangebracht in de hulpverlening."

Tegelijk ziet hij de onrust onder de vluchtelingen zelf, nu het front bij Mosul vordert en diverse dorpen bevrijd zijn van ISIS.

Zwijnenstal

Manar, moeder van vier kinderen, laat een foto zien van haar huis in Caracosh. Haar man mocht even komen kijken van de militairen. Ze is neerslachtig: "Een zwijnenstal, kijk hoe smerig alles is. En alle meubels geroofd, alle kleding. We moeten helemaal bij nul beginnen. Wéér!"

Ik vraag haar: "Had je echt gedacht dat ISIS-mannen dagelijks je tapijten zouden stofzuigen?" Ze begint te lachen. „Nee! Je hebt gelijk. Nee, natuurlijk niet." Dan zeg ik: "Maar je

leefde nog met het beeld van je huis zoals je dat had verlaten." Zij: "Precies. We moeten het met z'n allen maar gaan schoonmaken als we er echt weer in mogen. En dan verder zien." Even is het stil. Dan zegt ze: "De meeste huizen zijn er helemaal niet meer. Het zijn ruïnes."

"Onze gemeenschap zal anders zijn. Ik geef hier les aan moslimvrouwen, allemaal vluchteling zoals ik. Anderen zijn door moslims geholpen. Maar er zullen ook christenen zijn die moslims duivels vinden. Het zal veel tijd kosten om die te bevrijden van hun angst."

Tussen depressie en dadendrang

In Kirkuk is dezelfde stemming merkbaar. Aanvankelijk waren de vluchtelingen afwachtend en gelaten; wat kon je meer? Nu weten ze dat ze helemaal opnieuw moeten beginnen zon-

Eerste stap naar breed gedragen contact met Irak

Arie de Bruijn

Nadat Kerk en Vrede in 2002 een persoonlijke band kreeg met Irak, wordt er nu in Utrecht gewerkt aan verbreding van dat contact door vier organisaties: Kerk en Vrede, de rk parochie Utrecht, het Utrechts Platform voor Levensbeschouwing en Religie en de dominicaanse gemeenschap. Centraal staan de interreligieuze praktijken in de Irakese steden Sulaymaniyah en Kirkuk en uitwisseling over de manier waarop in beide steden in interreligieuze verbanden aan vrede wordt gewerkt.

Het Utrechts Platform voor Levensbeschouwing en Religie (UPLR) besloot in het kader van haar vijf-jarig bestaan contact te zoeken met de Irakese stad Kirkuk.

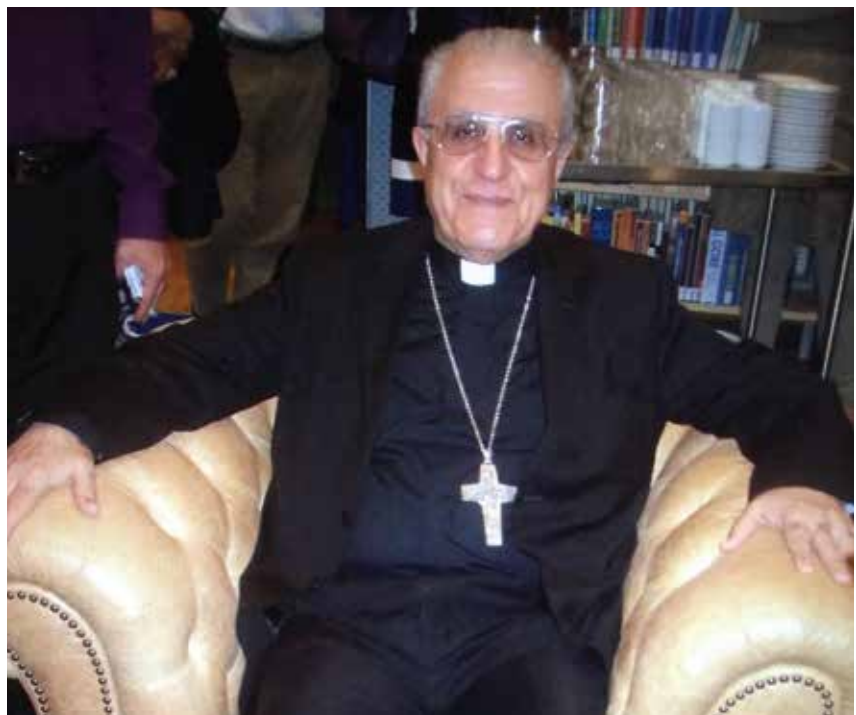
Daarnaast heeft rooms katholiek Utrecht, dat werkt aan een samenvoeging van lokale gemeenschappen tot één grote parochie, de opbouw van het contact met Kirkuk tot een gemeenschappelijk project verklaard. Zo was de adventsactie gewijd aan een vluchtelingenpro-

ject rond vierhonderd studenten die door hun vlucht hun studie moesten onderbreken. Zij worden in de gelegenheid gesteld om deze in Kirkuk voort te zetten. Het betreft hier jezidi's, moslims en christenen van diverse kerken. Ook de vastenactie zal op dit project gericht zijn.

Dominicaanse steun

Tot slot wil de Nederlandse dominicaanse familie het contact met Kirkuk mee dragen. Dat doet ze ook al enige tijd door

Sinds 2014 zijn er ook contacten met het Syrisch katholieke klooster in Sulaymaniyah en met allen die in bisdom Kirkuk actief zijn.

Dominicaan Mirkis, aartsbisschop van Kirkuk, is de belangrijkste contactpersoon in Irak.

Steun het gezamenlijke vredesproject in Irak

Kerk en Vrede vraagt dringend om uw financiële steun. Onder andere voor de ondersteuning van aartsbisschop Yousif Thomas Mirkis die inmiddels aan 670 studenten-vluchtelingen onderdak verleent, yezidi's, christenen en moslims gemengd door elkaar, mannen en vrouwen gescheiden. Hoewel de stad hen gratis laat studeren aan de enige arabischtalige universiteit in relatief veilig Irakees gebied, kost één student Mirkis ongeveer tweeduizend dollar per jaar. Een Internetabonnement kost 2.400 per jaar.

Maak vandaag nog geld over naar:

IBAN: NL74INGB0000435382 t.n.v. Kerk en Vrede onder vermelding van 'Kirkuk'

Geef nu! Iedere cent gaat naar dit vredesproject!

het interreligieuze werk van de mensen in Irak te ondersteunen. Dominicaan Mirkis, aartsbisschop van Kirkuk, is daarbij de belangrijkste contactpersoon in Irak. Sinds 2014 zijn er ook contacten met het Syrisch katholieke klooster in Sulaymaniyah en met allen die in bisdom Kirkuk actief zijn. De dominicanen zijn van oudsher altijd sterk in Utrecht vertegenwoordigd geweest en de Dominicaanse Lekenbeweging is momenteel erg actief.

Bezoek aan Irak

In april, vlak na Pasen, zal er voor het eerst een groep vertrekken voor een bezoek aan Irak. De genoemde organisaties sturen elk een vertegenwoordiger. Lennart Vriens gaat namens

Kerk en Vrede, Arie Nico verheul namens het UPLR, Gerrit Jan Westerveld namens de rk parochie Utrecht en Erik Borgman namens de dominicaanse wereld. Yosé Höhne-Sparborth heeft met in totaal acht reizen naar Irak sinds 2002 voor hen de weg verkend.

Eerste stap stedenband

In juli 2016 was er een eerste ontmoeting in Utrecht tussen bisschop Mirkis en de vier genoemde organisaties. In maart zal Pater Jens Petzold, Syrisch katholiek monnik te Sulaymaniyah, met enkele mensen een ontmoeting hebben in Utrecht. In april staat dan vervolgens het bezoek aan Kirkuk en Sulaymaniyah gepland. De

aankomst is op vrijdag na Pasen, in Irak de 'Dag van de martelaren' waarop alle slachtoffers van de oorlogen sinds 1981 worden herdacht. Er zal contact zijn met moslimcontacten en met de studenten-vluchtelingen die via Mirkis onderdak krijgen. In Sulaymaniyah zijn op dat moment enkele monniken en zusters uit Syrië aanwezig. Verder laat de groep zich verrassen. Het wordt een eerste grote stap op weg naar een hopelijk jarenlang contact. Een eerste stap op weg naar vrede in de regio en tussen Europa en het Midden-Oosten.

Bekijk hier wat Mirkis zegt over de studenten en samenwonen

· <https://youtu.be/eVwK1RXMMic>

· <https://youtu.be/F2O5VSjo7NM>.

FI komt op voor 'heksenkinderen' in Benin.

Franciscans International: *werk aan vrede op internationaal niveau*

Henk Blom

Enige tijd geleden werd Kerk en Vrede door de Franciscaanse Beweging uitgenodigd voor een middag over vrede in het Franciscushuis in Den Bosch. Een aantal sprekers vertelden over vredeswerk op verschillend niveau. Markus Heinze ofm, directeur van Franciscans International (FI) in Genève, was een van hen. Hij sprak over het werken aan vrede op internationaal niveau.

FI is de non-gouvernementele organisatie van de wereldwijde franciscaanse familie. Als 'franciscaanse stem' bij de Verenigde Naties melden zij in de verschillende commissies en conferenties concrete ervaringen van zusters en broeders op het gebied van mensenrechtenschendingen. Daarbij kiezen zij partij voor die mensen, die in de samenleving uitgesloten worden en wier rechten en waardigheid vaak permanent en fundamenteel geschonden worden.

Adviesstatus bij VN

FI werd ruim 25 jaar geleden op initiatief van de Amerikaanse franciscanen Elizabeth Cameroon en de Maltese franciscaan Dionysius Mintoff in het leven geroepen en kreeg uiteindelijk in 1995 de 'algemene consultatieve status', een adviesstatus, bij de Verenigde Naties. Ook andere religieuze ordes, zoals de Dominicans for Justice and Peace, hebben vergelijkbare organisaties, maar slechts weinigen kennen de adviesstatus bij de VN. Deze status maakt het voor FI mogelijk om bij alle agendapunten schriftelijk of mondeling inbreng te hebben en aan veel conferenties en commissies actief mee te werken. De betrokkenheid van FI bij de VN ter verdediging van de waardigheid en rechten van alle mensen vloeit voort uit de franciscaanse roeping zoals Franciscus deze onder meer voorleefde in zijn omgang met de melaatse en met de sultan.

Mensenrechtenschendingen aan het licht brengen

De mensenrechtenschendingen worden door ter plaatse werkende zusters en broeders waargenomen en vervolgens bij de VN ter sprake gebracht. Daarmee komen ze in de openbaarheid en in het internationale bewustzijn. In West-Papua/Indonesië gaat het om de bescherming van minderheden en de inheemse bevolking. Men probeert verbeteringen van hun situatie tot stand te brengen door manifestaties en verzoekschriften bij de VN, maar ook door gesprekken met de diplomatieke vertegenwoordigers van Indonesië bij de VN.

Aan de zuidgrens van Mexico leiden de franciscanen een opvangcentrum voor vluchtelingen. Het geweld dat deze mensen is aangedaan, wordt bij de verantwoordelijken ter sprake gebracht. In Benin wordt al meer dan zeven jaar door de kapucijnen gewerkt aan de bescherming van de zogenaamde 'heksenkinderen'. Door interventie bij de VN en in onderhandelingen met Benins regering

De mensenrechtenschendingen worden door ter plaatse werkende zusters en broeders waargenomen en vervolgens bij de VN ter sprake gebracht. Daarmee komen ze in de openbaarheid en in het internationale bewustzijn.

heeft laatstgenoemde in samenwerking met de Beninse franciscanen voorlichtingscampagnes en beschermingsmaatregelen ingevoerd.

Aandacht voor armoede en economie

De economie en extreme armoede vormen het thematische zwaartepunt van het werk bij de VN, steeds in relatie tot mensenrechten, en de zogenoemde 'duurzame ontwikkelingsdoelen' van de

Markus Heinze, directeur van Franciscans International, sprak in het Franciscushuis in Den Bosch over werken aan vrede op internationaal niveau.

VN. Bij alle internationale besluiten en richtlijnen mogen vooral de mensen die in armoede en aan de rand van samenleving leven niet vergeten worden. Maar naast het werk op internationaal niveau is het ook belangrijk dat besluiten op nationaal en regionaal niveau daadwerkelijk worden uitgevoerd in het belang van de mensen aan de onderkant. Daarvoor ontwikkelt FI richtlijnen voor lokale sociaal werkers.

Vredeswerk = mensenrechtenwerk

Vredeswerk valt bij FI ook onder het mensenrechtenwerk. Zo is FI lid van de werkgroep bij de VN die zich vooral bezighoudt met vrede en veiligheid. De Nederlandse Franciscaanse Familie was nauw betrokken bij de opbouw van FI in Genève en er bestaat een sterke samenwerking met het mensenrechtenwerk in de voormalige missiegebieden van de Nederlandse franciscanenprovincie, vooral in West-Papua.

*Bron: Franciscaans Maandblad (okt. 2016).
Zie ook: <http://franciscansinternational.org>.*

Reddingsvestenkerkhof stille getuigen van vluchtelingendrama

Harky en Annelies Klinefelter

In oktober 2016 zijn Annelies en Harky Klinefelter drie weken met CPT(Christian Peacemaker Teams) naar Lesbos, Griekenland geweest. Zij hebben daar gewerkt in het vluchtelingenkamp PIKPA dat mensen opneemt met fysieke en of psychische problemen. Hieronder een deel van hun verslag.

De laatste zondag gaan we met Darek naar het noorden waar afgelopen jaren de meeste vluchtelingen zijn aangekomen. Het is qua natuur een mooie reis. Bergen, rotsachtig, olijfboomgaarden. Heel dun bevolkt. We zien ook flamingo's en pelikanen bij de zoutfabriek. In het noorden zijn mooie oude dorpen gebouwd tegen de helling van de rotsen die in de zee uitmonden.

De noordkust ligt op vijf kilometer afstand van Turkije. Geen wonder dat hier de meeste vluchtelingen zijn geland, of beter gezegd: gestrand. De kust is namelijk rotsachtig met hoge klippen en veel rotsen voor de kust. Niet een makkelijk terrein om een landing te doen en uit

de boot te stappen. Veel mensen zijn hier dan ook verdronken of geblesseerd geraakt.

Hulpkasten

In de periode 2015-2016 zijn hier ruim 600.000 mensen aangekomen. In eerste instantie was gezegd dat ze maar lopend in Mytilini moesten zien te komen – tachtig kilometer - om te registreren. De dorpen aan de kust hebben heel veel opvangwerk gedaan en al spoedig werden auto's en bussen ingezet om de stroom vluchtelingen naar Mytilini te brengen. Onderweg had Artsen zonder Grenzen hulpkasten opgezet. We komen nog een aantal van die posten tegen. Maar ze zijn nu leeg. Momenteel komen er maximaal honderd

Het reddingsvestenkerkhof is een berg van duizenden achtergelaten reddingsvesten van wel vier meter hoog en een halve kilometer lang.

Je moet wel wanhopig zijn om in gammele bootjes de oversteek te maken zonder te weten wat je te wachten staat.

mensen per week binnen en ik verwacht dat dit tot bijna nul wordt teruggebracht in de koude, stormachtige wintermaanden.

Reddingsvestenkerkhof

In het noorden ligt ook het 'reddingsvestenkerkhof': twee enorme bergen met duizenden reddingsvesten van wel vier meter hoog en een oppervlakte van een halve kilometer. De meeste zijn niet zeewaardig. We komen kleine plastic vestjes tegen waarop in tien talen staat dat het alleen gebruikt mag worden in het zwembad. Terwijl ik dit aanschouw, bezorgt het me koude rillingen als ik me realiseer wat het voor mensen moet betekenen om huis en haard te verlaten en in gammele bootjes de oversteek te maken zonder te weten wat je te wachten staat. Je moet echt wel wanhopig zijn om zelfs je kleine kinderen aan dit alles bloot te stellen. De bestelbus van Darek wordt volgeladen met goed uitzierende

vesten die gebruikt worden voor het maken van tasjes en kerstversieringen. Het uit elkaar halen van de vesten gebeurt op Pikpa, het maken van de tasjes en kerstversieringen op de Open Universiteit in Mytilini. Dit bezorgt een aantal vluchtelingen een baantje. Darek is in oktober zeker vijf keer naar het noorden geweest om deze vesten op te

De noordkust van Lesbos is rotsachtig met hoge klippen en veel rotsen voor de kust. Niet een makkelijk terrein om een landing te doen en uit de boot te stappen. Veel mensen zijn hier dan ook verdronken of geblesseerd geraakt.

halen. Het kost hem elke keer een dag.

Privileges en verantwoordelijkheid

Het is indrukwekkend om je te realiseren dat mensen zo'n reis volbracht hebben en dat er nu niets anders opzit dan wachten op betere tijden. Wachten tot ze eiland Lesbos af mogen om door te reizen naar andere delen van Griekenland.

Een enkeling krijgt hopelijk toestemming om naar een ander Europees land te gaan om daar vervolgens ook maar weer betere tijden af te wachten. Wij voelen onze privileges en de verantwoordelijkheid die ermee gepaard gaat diep.

Het gehele verslag van Annelies en Harky Klinefelter is op te vragen via pluspunt@antenna.nl. Ook laten Annelies en Harky zich graag uitnodigen om te komen vertellen over hun ervaringen met CPT.

Met het woord onder de wapenen

Paul de Waal

Op het moment dat bij de zoveelste reorganisatie van het PKN Dienstencentrum de werkgroep Kerk & Krijgsmacht ergens onderaan in de organisatie een marginale plek krijgt, verschijnt de bundel: *Met het woord onder de wapenen – de protestantse geestelijke verzorging in de krijgsmacht vanaf 1914*.

Categoriaal pastoraat betreft geestelijke verzorging die buiten het directe zicht van de plaatselijke gemeente valt, zoals pastoraat voor gevangenen, militairen of zeevarenden. Hoewel dit pastoraat door de PKN duidelijk niet wordt gezien als speerpunt voor oecumenisch pionierswerk en missionaire arbeid, is een groot deel van de predikanten wel werkzaam binnen dit kerkenwerk. Het zijn juist deze predikanten die vaak onbekende wegen inslaan en nieuwe terreinen verkennen, vooral op het gebied van liturgie, bedrijfspastoraat, zingeving en ethiek.

Perspectief van buitenaf

Dat maakt de bundel *Met het woord onder de wapenen* zo boeiend. Omdat het perspectief nu niet vanuit de kerk of de gemeente wordt geschetst maar juist van buitenaf een perspectief biedt op de kerk.

De bundel biedt een lezenswaardig overzicht van deze bijzondere tak van pastoraat vanaf de aanstelling van veldpredikers ten tijde van de mobilisatie aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog in 1914 tot en met het werk van de geestelijk verzorger die mee gaat op uitzending naar Uruzgan.

Worstelen met oorlog en geweldloosheid

In die afgelopen eeuw hebben de geestelijk verzorgers dikwijls geworsteld met kwesties als geweldloosheid, gerechtvaardigde oorlog, nihilisme. Legerpredikanten die lid waren van Kerk en Vrede werden op een zijspoor gezet om te voorkomen dat ze ergernis zouden opwekken bij de legerleiding. Spanningen tussen collega's van orthodoxe en vrijzinnige huize speelden dikwijls op de achtergrond mee. De synode van de ene kerk was vóór, de synode van de andere kerk was tegen atoomwapens.

Vreemde eend

Veel aandacht gaat naar de uitdagingen die het werk biedt, vooral wanneer het er op aankomt in tijden van oorlog en dreiging. De geestelijk verzorger voegt zich in het bedrijf als een ietwat vreemde eend in de bijt. De pastor draagt een uniform, kent een rang, maar is in zijn werk noch een soldaat, noch een generaal. Gevraagd of ongevraagd geeft hij of zij advies aan commandanten. Bovenal voelt de pastor zich als

een vis in het water omdat hij met mensen werkt die tot het gaatje gaan en onder vuur komen te liggen. Bij de Grebbelinie of in Korea. Hij gaat mee met de krijsgesneuvelden tijdens de eerste jaren van de Tweede Wereldoorlog. Trouw aan zijn roeping: niet één mijl maar twee mijl meegaan. Midden in de dekolonisatieoorlog in Nederlands-Indië heeft hij de zorg voor Nederlandse en Indische militairen, dikwijls getraumatiseerd door eerdere geweldservaringen. Ook in de periode van de Koude oorlog waarbij de vraag wel of geen atoomwapens centraal staat speelt de legerpredikant een significante rol.

Voertuigen zegenen

Stuk voor stuk boeiende episodes uit de geschiedenis van kerk en krijgsmacht. In het laatste artikel van de bundel maakt de lijst van gesneuvelden militairen tijdens de missie in Afghanistan op intense wijze de heftigheid van het pastoraat tijdens en na een missie duidelijk. Jonge jongens en meisjes die ver weg van huis en haard zich inzetten voor hun idealen van vrede en gerechtigheid. Het zijn deze jonge mensen die vragen of de pastor hun voertuig wil zegenen tegen eventuele bermbommen, want hun jeep rijdt voorop in de colonne.

Het woord onder de wapenen biedt een boeiende inkijk in het pastoraat aan mensenkinderen op het snijvlak van politiek, kerk en defensie. Verschillende loyaliteiten staan voor de pastor op het spel, maar de mensen voor wie hij het doet gaan voorop. En dan heb je als pastor ook nog je eigen geloof en je geweten. Genoeg om mee te worstelen.

Van havik tot vredesduif

Greetje Witte-Rang

Eind januari verscheen een nieuw boek van Korthals Altes: *Van havik tot vredesduif*, met als ondertitel: *Diplomaat tijdens de Koude Oorlog*. Over de mogelijkheden van de diplomatie als het gaat om de vrede hadden Bram Grandia en ondergetekende eind 2016 een gesprek met Korthals Altes. De neerslag daarvan zal verschijnen in de special van de Vredesspiraal die deze zomer ter gelegenheid van de Vredesweek verschijnt. In deze boekaankondiging iets meer over de inhoud van *Van havik tot vredesduif*.

Veel oudere vredesactivisten zullen zich nog het ingezonden artikel in *Trouw* op 31 augustus 1985 herinneren van ambassadeur Edy Korthals Altes. Immers: in de hitte van de strijd tegen de nieuwe kernwapens kwam het als een geschenk: een ambassadeur die spreekt over de waanzin van de wapenwedloop die als een 'dolgedraaide machine het spectrum van een apocalyps steeds dichterbij brengt'. Het bewustwordingsproces dat tot dit artikel leidde, beschreef Korthals Altes in zijn boek *Mens of marionet?* uit 1987.

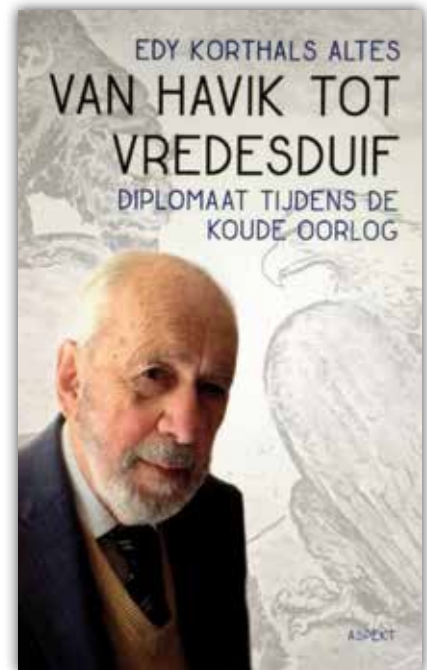
Vredesthematiek en milieubeleid

Zijn nieuwste boek *Van havik tot vredesduif* is een terugblik: Korthals Altes, inmiddels 92 jaar oud, beschrijft zijn jeugd, zijn studie en zijn loopbaan die hem op veel plaatsen in de wereld bracht. Het waren vooral zijn ervaringen als ambassadeur in Warschau en Madrid die hem aan het denken zetten over de steeds doorgaande wapenwedloop. Uiteraard besteedt het boek ook aandacht aan de ontvangst van zijn kritische artikel in *Trouw*. En vervolgens gaat Korthals Altes uitvoerig in op de weg die hij ná zijn artikel ging, zoals zijn werk in de kerken, nationaal en internationaal, op het terrein van

vrede en gerechtigheid, en zijn werk binnen Pugwash en WCRP (Religies voor de Vrede). Met dankbaarheid kijkt hij terug op zijn leven, in het bijzonder ook op de inhoudsrijke periode na zijn terugtreden als ambassadeur. Niet alleen de vredesthematiek had en heeft zijn aandacht; hij laat zich ook kritisch uit over het economisch- en milieubeleid van de rijke landen, en meer dan eens bekritiseert hij de Nederlandse politici die kansen om ontwikkelingen ten goede te keren, laten lopen. 'Wederzijds verzekerde veiligheid' in plaats van 'wederzijds gegarandeerde destructie –MAD' werd daarbij zijn motto. Vanwege de sterke lotsverbondenheid in een extreem kwetsbare wereld vragen de wereldproblemen van dit moment om een gemeenschappelijke aanpak.

Wederzijds gedeelde veiligheid

Na de beschrijving van zijn persoonlijk leven en werk volgt in het nieuwe boek een belangwekkend hoofdstuk over de kritiek fase waarin de wereld anno 2017 terecht is gekomen. Er wordt ten aanzien van vrede en veiligheid én ten aanzien van Europa een verkeerde koers gevolgd, zo meent de auteur. Denken en handelen in de geest

van die 'wederzijds gedeelde veiligheid' biedt een uitweg uit de hernieuwde wapenwedloop. In de laatste drie hoofdstukken gaat hij dieper in op wat hem zijn gehele leven inspireerde, op zijn geloof, zijn visie op een cultuur waarin menselijke waarden ondergeschikt worden gemaakt aan economische belangen én zijn hoop en visie op de toekomst. Een indrukwekkend relaas van iemand die, ook na een druk leven, geen gelegenheid voorbij laat gaan om te pogen rampzalige ontwikkelingen te keren. Vandaar dit boek.

*Edy Korthals Altes,
Van havik tot vredesduif.
Diplomaat tijdens de Koude
Oorlog, Uitgeverij Aspekt, 2017.*

Meer wapens leiden niet tot meer veiligheid

column

Regelmatig krijgen hoge militairen in Nederlandse dagbladen de ruimte om te waarschuwen dat we worden omringd door gevaren. IS en Poetin zouden staan te trappelen om Europa binnen te vallen. Het enige dat ze nog schijnt tegen te houden is onze krijgsmacht, altijd paraat. Maar o, wat krijgt die krijgsmacht toch weinig geld, er moeten hoognodig meer middelen naar defensie. Dat is de strekking van de meeste van deze verhalen.

Hetzelfde verhaal wordt in Den Haag en Brussel voortdurend herhaald door de wapenindustrie. Hoe moet het met ons aflopen als we de norm van twee procent BNP voor defensie niet halen die de NAVO gesteld heeft?

Nu is die tweeprocentnorm volledig willekeurig. Zoals Wilbert van der Zeijden van Pax recent stelde: 'Om diverse redenen is een percentage van het BNP als maatstaf voor defensie-uitgaven uitzonderlijk onbruikbaar. Het meet het verkeerde ding, met de verkeerde methode wat leidt tot een verkeerde conclusie.' Wat Wilbert betoogt is: Defensie-uitgaven moeten afhangen van de mate van dreiging, niet van een economische variabele die daar niets mee te maken heeft. Het BNP kan stijgen of dalen, maar verandert dan ook de dreiging en de defensiebehoefte? De NAVO tweeprocentnorm is een voorbeeld van feitenvrije symboolpolitiek.

Er wordt niet weinig uitgegeven aan defensie. In 2015 bedroegen de wereldwijde defensie-uitgaven 1,7 biljoen dollar. Daarmee hadden 1,2 keer de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties betaald kunnen worden. Ook is de staat van de Europese defensie niet zo slecht. De Europese landen geven gezamenlijk meer uit aan defensie dan Rusland en China samen.

En die dreigingen? IS-optreden in Europa komt van kleine criminelen uit Molenbeek, van een doorgedraaide asielzoeker. Niet om de ernst te relativiseren, maar zeg zelf: wat moet je met een tank of een raket tegen deze jongens? Wat Poetin betreft: dat is geen fijne vent, maar hij is vooral een probleem voor zijn eigen bevolking. De Russische economie is bij lange na niet sterk genoeg om een oorlog met Europa te kunnen dragen, als Poetin dat al zou willen. Het Russische probleem in Europa is een probleem van invloedssferen en Russische minderheden in voormalige Warschaupact-landen. Een ingewikkeld probleem, dat met diplomatie, integratie en ontspanningspolitiek mogelijk uit de gevarenczone kan worden gehaald. Meer wapens maken het oplossen van dat probleem alleen maar moeilijker.

*Wendela de Vries
namens Stop Wapenhandel.*

Een volgende generatie voor Vredesspiraal

Lezers van de Vredesspiraal hebben al heel wat zien veranderen aan het uiterlijk van hun blad: vorm, kleur, papiersoort en opmaak. Zelfs de opzet bleef niet hetzelfde: denk aan de specials. Maar nu verandert er ook iets in het personeel dat het blad regelt. We moeten melden dat Lambert van Gelder met ingang van

deze nieuwe jaargang niet meer eindredacteur zal zijn. Om de gedachten even te bepalen: dan heeft hij er dik een decennium op zitten. Bij deze gelegenheid spreken we uit dat we hem veel dank verschuldigd zijn. Hij heeft zijn deel volop waargenomen in de ontwikkelingen van ons blad. En ook in dagen dat de veranderingen je niet zo hard om de oren vlogen stond hij zijn mannetje door de ingebrachte kopij pers-klaar te maken. Het zal mij altijd een raadsel blijven wat er allemaal bij kwam kijken, want het is in zekere zin een vak apart: teksten van zoveel anderen en vanuit zoveel hoeken van de samenleving maken tot een gewaardeerd blad. Niet tot een clubblad, maar tot een stem tegen geloof in de effectiviteit van geweld. Bedankt, Lambert, voor de vele jaren dat je dat mee hebt bewaakt.

Het ga je zeer bijzonder.
Vrede en alle goeds.

Tegelijk stellen we Margreet Hogeterp voor, die de taken van Lambert overneemt, maar nu als hoofdredacteur. Die functie hadden we officieel nooit. Hoe dan ook: alle gelegenheid om haar een voortvarende tijd binnen de redactie te wensen. Tegelijkertijd verdwijnt ondergetekende uit de redactie, omdat het regelwerk dat ik deed bij de hoofdredacteur terecht is gekomen. Lijkt een zinnige vereenvoudiging te zijn.

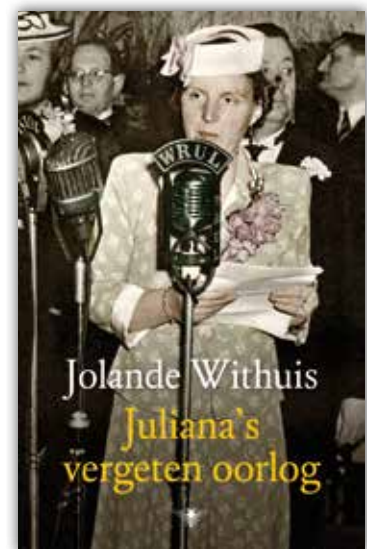
*Namens de redactie,
Jan Anne Bos.*

Kerk en Vrede genoemd in biografie Juliana

In de lijvige biografie over Juliana van Jolande Withuis die onlangs verscheen wordt Kerk en Vrede tweemaal genoemd.

De eerste keer op blz. 406 waar beschreven wordt dat de secretaresse mr. Hennie Sneller vertrok omdat zij problemen had met de gebedsgenezers (Greet Hofmans). Vriendinnen van de NCSV zeggen over haar: 'zij paste als een ernstige, oecumenisch gerichte soroptimiste helemaal in de sfeer van Banning en 'Kerk & Vrede'.

Op pagina 554 wordt Fedde Schurer opgevoerd die als enige parlementariër van de PvdA het voor Juliana opnam inzake haar kersttoespraak in 1956, die zij eindigde met de vraag: Maar heb ook ik soms het recht niet, te trachten mijzelf te zijn? Aan de schets van de persoonlijkheid van Schurer wordt toegevoegd: 'Schurer droeg in de jaren dertig het gebroken gewoontje. Als bestuurslid van Kerk en Vrede verkondigde hij van november 1956 tot juni 1963 het geluid van de pacifistische minderheid in de PvdA-fractie.'

Do you care?!

Tijdens het Synodeweekend, komen we bij elkaar, vrouwen uit allerlei hoeken van het land en daarbuiten, rondom het thema: "Do you care?! Voor wat je ter harte gaat, zorg je. Inspiratie, doordinking en initiatief vanuit feministisch christelijk perspectief."

Doel van de Vrouwensynode 2017 is enerzijds nieuwe en jonge vrouwen kennis te laten maken met feministisch perspectief op christelijk geloof en handelen en om anderzijds nieuwe vragen van de huidige tijd vanuit dat perspectief te analyseren en vrouwen bij elkaar te brengen om daarop na de Synode samen actie te ondernemen.

In haar schoenen staan

Toen we 'vrouw en vluchteling' kozen als thema voor de zaterdagmiddag van de komende Vrouwensynode waren we het er in de werkgroep over eens dat je bij dat onderwerp makkelijk in de valkuil trapt te spreken over en voor mensen in wier schoenen je niet kunt gaan staan. Want die schoenen zijn op de vlucht geslagen en die van ons hadden nog nooit zo ver in zulke omstandigheden hoeven lopen.

Aan de basis van feministische kritiek ligt de overtuiging dat niet mannen de ervaringen van vrouwen moeten beschrijven,

Arine Benschop maar dat vrouwen zelf hun stem moeten verheffen om dat te doen. Waarom? Omdat er dan een heel ander verhaal verteld wordt. Het gaat er dan niet in de eerste plaats om dat vrouwen van Venus komen en mannen van Mars, maar dat er machtsverhoudingen in het spel zijn of minstens waren. Degenen met de meeste invloed en de meest zekere posities in de samenleving vinden zichzelf gewoonlijk 'normaal'. Ze zijn de norm ten

Jamun Mam, een vrouw van 70 uit Iferi, liep vele dagen om de noordgrens te bereiken van Zuid-Soedan. Foto's: Shannon Jensen, www.opensocietyfoundations.org (serie Moving Walls 21).

Aradia Sheikh, een meisje van 6 jaar uit Al Ahmer, reisde meer dan 16 dagen om de noordgrens te bereiken van Zuid-Soedan.

opzichte waarvan iedereen in andere omstandigheden de ander, anders is. En wat er over die ander gezegd wordt, gebeurt vaak vanuit het eigen perspectief, afgemeten aan hoe jij vindt dat het hoort en hoe jij denkt dat de ander de wereld ervaart.

Dat witte feministen er blind voor waren dat die kritiek ook voor henzelf gold en dachten dat ze voor alle vrouwen konden spreken, bewijst wel dat over en voor anderen spreken een valkuil is waar je makkelijk in trapt. Tijdens de Vrouwensynode van 1992 ketenden zwarte vrouwen zich aan elkaar om dat indringend duidelijk te maken.

Figuren in de marge

Kunnen we dan helemaal niets zeggen over of voor anderen? Er is toch ook nog zoiets als empathie? En moet je niet juist spreken voor wie onmondig zijn? Feministische exegese wil dat laatste doen, omdat we de personen uit Bijbelverhalen zelf niet meer het woord kunnen geven. En als het goed is, gebeurt het dan met verantwoording van de eigen positie van de uitlegster, omdat iedereen onvermijdelijk

zichzelf meebrengt in de uitleg. Zulke exegese richt zich gewoonlijk op individuele personen die in het verhaal niet of nauwelijks aan het woord komen en die zelf niet handelend optreden. Als je nog een stap verder gaat, vraag je je af wie er nog meer bij was. Wordt er een anonieme groep genoemd of was het een situatie waarin er waarschijnlijk nog anderen aanwezig waren? Wat voor mensen zouden dat geweest kunnen zijn? Je probeert tussen de regels door te lezen. Deze methode wordt ook gebruikt in de eerste stap van exegetisch bibliodrama. Vervolgens kun je de personen die je zo ontdekt, stem geven.

Anoniem en onzichtbaar

Als het over vluchtelingen gaat, krijg je meestal anonieme mensenmassa's te zien en hoor je over grote oorzaken en algemeen geformuleerde gevolgen voor henzelf en de plaatsen waar ze terechtkomen. Je maakt niet vanzelf een voorstelling van wat het voor een individuele vluchteling betekent. Zij wordt onzichtbaar in de massaliteit en verschijnt bijna alleen nog maar als vreemde en ander. Je moet tussen de regels door lezen om

weer gezichten te kunnen zien. Er is een Bijbelvers dat zich heel goed ertoe leent om dat te oefenen. Het gaat over een landverhuizing: 'Mée neemt Abram: zijn vrouw Sarai en Lot, de zoon van zijn broer, al hun verwerf dat ze hebben verworven en alle levende ziel die ze zich eigen hebben gemaakt in Charan; ze trekken weg om te gaan naar het land van Kanaän en ze kómen in het land Kanaän.' (Genesis 12, 5 in de vertaling van Pieter Oussoren.) Er is veel te zeggen over Sarai en Lot, die noch in dit vers, noch in de verzen ervoor veel in te brengen hebben. Het vertrek van Terach naar Charan en vervolgens dat van Abram naar Kanaän is letterlijk een patriarchaal verhaal. De patriarchen van de familie bepalen wat er gebeurt.

Maar nu gaat het me om de anonieme groep van 'alle levende ziel'. Ik nodig je uit daar tussen de regels van het verhaal te gaan lezen. Wie zie je daar dan wegtrekken naar Kanaän? Bekijk ze eens een voor een. En kies er dan iemand uit in wier of wiens schoenen je – met schroom – gaat staan en vertel je verhaal. Het werkt het beste als je werkelijk als die persoon spreekt: 'Mijn naam is ..., ik ben op weg naar Kanaän en ...' Je zult merken dat je er even de tijd voor moet nemen. Je ontdekt steeds meer facetten aan 'jezelf' terwijl je onderweg naar Kanaän over je ervaringen vertelt: een echte openbaring.

Ik zou het leuk vinden als je je verhaal op weg naar Kanaän met me wilt delen.

Mail het naar arine@wasti.nl.

Bron: Zijspiegel februari 2017. Zijspiegel is het kwartaalblad van de Oecumenische Vrouwensynode.

Pace mio Dio (Vrede mijn God)

Arie de Bruijn

Perry Nelson, organist en choirmaster aan de Epiphany Lutheran Church in Richmond, gaf aan zijn melodie bij lied 997 uit het Liedboek 'Zingen en bidden in huis en kerk' de aanduiding *Pace mio Dio* mee. Dat trof mij. *Pace mio Dio* betekent 'vrede mijn God' en verwijst zeker naar de slotregel van elk couplet: '... *genade Heer, hoor ons gebed, zie deze wereld aan*'.

In de Angelsaksische landen wordt een melodie vaak aangeduid met de zogenaamde hymn tune. Vaak is dat een plaatsnaam. Maar in dit geval dus een centrale gedachte: *Pace mio Dio*.

Perry Nelson (1955)

schreef de melodie bij de tekst 'Where armies scourge the countryside' (Waar legers het platteland geselen) van Herman G. Stuempfle jr. (1923-2007). Deze tekst is in 1996 ontstaan als antwoord op verschillende gebeurtenissen: etnische zuiveringen in de Balkan (1991-1999), de nasleep van de bomaan-

– en vele duizenden, ontheemd,
gevlucht uit eigen land

1 - en ve - le dui - zen - den, ont - heemd,
ge - vlucht uit ei - gen land,
be - ducht voor ti - ran - nie, ge - weld,
voor dood, voor moord en brand;
ge - na - de Heer, hoor ons ge - bed,
zie de - ze we - reld aan!

tekst Herman G. Stuempfle jr. - 'Where armies scourge the countryside'
vertaling Ite Wierenga
melodie Perry Nelson - Pace mio dio

slag in Oklahoma City (een **terroristische aanslag** met een **autobom** op **19 april 1995** met 168 doden en 800 gewonden), het openbaar worden van kindermisbruik (in de Verenigde Staten misbruikten 5000 geestelijken 15000 slachtoffers), en de algemene situatie in de wereld. Voor al deze angsten is de enige hoop de vrede die God biedt.

Couplet 1 verwoordt de angst van de vluchtelingen in de Balkan en elders.

Couplet 2 geeft stem aan het geweld, terrorisme op straat zoals in Oklahoma.

Couplet 3 benoemt de pijn rond kindermisbruik in de kerk: '...*schaamte en nijd*'.

Couplet 4 is een gebed om heling van deze wereld steeds uitlopend op:

'... *genade Heer, hoor ons gebed, zie deze wereld aan*'.

Het massaal vluchten is een doorlopend verhaal. Vandaar dat de tekst zo terloops begint:

- *en vele duizenden, ontheemd, ...*

De melodie sluit daar naadloos bij aan: een rust, een opmaat en een roepnoot aan het begin.

De melodie heeft een mooi natuurlijk verloop.

Regel 1: een dalend roepmotief.

Regel 2: stijgt van de tonica (grondtoon) weer naar de dominant (roeptoon).

Regel 3: = regel 1.

Regel 4: start als regel 2, maar stijgt tot de cis bij de woorden: brand, kwaad, nijd.

Regel 5: daalt van de hoge 'd' naar de roeptoon 'a'.

Regel 6: landt na een sierlijke boog op de grondtoon 'd'.

Een indringend en eigentijds lied in de categorie Samen leven en Gerechtigheid.

Ite Wierenga (1946) is betrokken bij de totstandkoming van het Liedboek *Liedboek - zingen, bidden in huis en kerk* en is lid van de werkgroep 'Gebeden en teksten' die voor dit boek in het leven geroepen is. Lied 684 en 997 zijn van zijn hand.

Bron: www.hymnary.org/tune/pace_mio_dio_nelson, © 2013 Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied, 's-Gravenhage, © 2013 BV Liedboek, Zoetermeer.

ITEC wapenbeurs in Rotterdam

Mark Akkerman

Van 16 tot 18 mei vindt in Ahoy in Rotterdam de wapenbeurs ITEC plaats. ITEC staat voor International Training & Education Conference. Deze beurs richt zich vooral op training en simulatie, steeds belangrijker onderdelen van het militaire proces. Het thema dit jaar is 'Innovatie door samenwerking', waarbij het verbinden van krijgsmachten, militaire industrie en academische onderzoekers centraal staat. Een groot aantal sprekers uit deze sectoren vult het programma van de aan de beurs gekoppelde conferentie, die wordt voorgezeten door Wim Huiskamp van het Nederlandse onderzoeksinstituut TNO.

Thales, een groot Frans wapenbedrijf met een Nederlandse tak (het voormalige Hollandse Signaalapparaten in Hengelo), is hoofdsponsor van deze editie van ITEC. Naast Thales nemen ook andere grote wapenbedrijven als Airbus, BAE Systems, Lockheed Martin en Rockwell Collins deel. Deze bedrijven zijn bijvoorbeeld betrokken bij productie en onderhoud van kernwapens.

Er worden officiële delegaties uit tientallen landen verwacht. Daar is geen overzicht van gepubliceerd, maar het Midden-Oosten, kruitvat van chaos en geweld, staat bovenaan de lijst. Vorig jaar was er bijvoorbeeld een dele-

gatie uit Egypte, waartegen een gedeeltelijk EU-wapenembargo van kracht is, aanwezig.

Spilfunctie in wapenhandel

Wapenbeurzen spelen een belangrijke rol in de internationale wapenhandel. Ze zijn de plekken waar wapenproducenten hun goederen en diensten showen en promoten. Ze vormen daarnaast een gelegenheid voor het leggen van contacten en het bespreken van samenwerking. Wapenbeurzen bieden wapenhandelaren een platform om hun dodelijke apparatuur aan de mens te brengen. Ze vervullen daarmee een spilfunctie in de

Wapenbeurzen spelen een belangrijke rol in de internationale wapenhandel. Ze zijn de plekken waar wapenproducenten hun goederen en diensten showen en promoten. Ze vormen daarnaast een gelegenheid voor het leggen van contacten en het bespreken van samenwerking.

handel die gebaat is bij oorlogen, interne conflicten, regionale spanningen en onderdrukking. De enorme bedragen die gepaard gaan met wapenaankopen gaan ten koste van zinvolle uitgaven op gebieden als onderwijs, gezondheidszorg en sociale ontwikkeling.

Protesten en acties

In de jaren negentig van de vorige eeuw werd ITEC, dat geen vaste locatie heeft, diverse malen in Den Haag gehouden. Toen de organisatie genoeg kreeg van de aanhoudende protesten van vredesactivisten vertrok men naar andere steden in Europa. In 2005 streek ITEC neer in de RAI in Amsterdam. Ook daar werden acties georganiseerd. De Amsterdamse burgemeester Cohen noemde de komst van de wapenbeurs 'onwenselijk'. Voor de komende editie in Rotterdam worden eveneens protesten voorbereid. Houd de website van Kerk en Vrede in de gaten voor meer informatie hierover.

Agenda

2 april, 7 mei, 4 juni, 2 juli 2017

Wake Detentiecentrum Zeist

Elke eerste zondag van de maand met bloemen en licht om 16.30 uur.

Richelleweg 13, Soesterberg.
Breng bloemen mee!

Informatie: (030) 69 622 83 /
(035) 60 138 82

Bekijk ook de websites:
www.wakezeist.nl en www.saviz.nl (Steunfonds)

9 april, 14 mei, 11 juni, 9 juli 2017

Schipholwakes

Iedere tweede zondag van de maand van 14:00-15:30 uur.

Duizendbladweg 100,
1171 VA Badhoevedorp.

In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken.

Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migrantengevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben.

Info: www.schipholwakes.nl

10-13 maart

Bezoek Pater Jens Petzold aan Utrecht

Pater Jens Petzold uit Sulaymaniyah (Irak) bezoekt Utrecht.

Indien mogelijk komt er een openbare ontmoeting.

Zie website: www.kerkenvrede.nl

11-12 maart

Voorjaarsconferentie 'Krijg de klere!'

In Buitengoed Fredeshiem in Steenwijk-De Bult wordt de voorjaarsconferentie van

Doopsgezind WereldWerk gehouden met het motto 'Krijg de klere', over de verborgen kanten van kleding, met medewerking van Oikos.

Meer informatie en aanmelden via: www.dgwereldwerk.nl.

25 en 26 maart

Oecumenische Vrouwensynode

Doel van de Vrouwensynode 2017 is enerzijds nieuwe en jonge vrouwen kennis te laten maken met feministisch perspectief op christelijk geloof en handelen, en anderzijds om nieuwe vragen van de huidige tijd vanuit dat perspectief te analyseren.

Met o.a. Lezingen, workshops, informatiemarkt en synodetafel. In het WestCord Hotel Delft, Olof Palmestraat 2, Delft. Info: <https://www.vrouwensynode.nl/synodeweekend/programma>

19-29 april

Bezoek Utrechtse delegatie aan Kirkuk

Een delegatie uit Utrecht bezoekt bisschop Yousif Thomas Mirkis in Kirkuk en het klooster in Sulaymaniyah. De groep bestaat uit: Yosé Höhne-Sparborth, Lennart Vriens, Erik Borgman, Gerrit Jan Westerveld en Arie Nico Verheul. Zij vertegenwoordigen vier organisaties met interreligieuze praktijken.

16-18 mei

Protestdemonstratie tegen ITEC wapenbeurs

In AHOY een protestdemonstratie tegen ITEC wapenbeurs. Zie pag. 27 in dit blad en binnenkort nadere mededelingen op: www.kerkenvrede.nl

17-18 juni

Nacht van de Vluchteling

Op drie plaatsen in Nederland: 'Nacht van de Vluchteling', sponsorloop voor hulp aan vluchtelingen. Ook een team van Christian Peacemaker Teams (CPT) loopt mee; CPT is mede werkzaam voor vluchtelingen op Lesbos. Voor meelopen én sponsoring zie: www.nachtvandeavluchteling.nl/christianpeacemakerteamsnederland.

17-24 september

Vredesweek 2017: Vrede, wie durft?

We leven in roerige tijden. Juist nu groeit het besef dat vrede niet vanzelfsprekend is. De beelden van vluchtelingen en oorlog onderstrepen het belang dat we ons moeten inzetten voor vrede. De Vredesweek is hét moment om samen in actie te komen. Voor meer info: <https://www.vredesweek.nl/>